

İKTİSADİ AÇIDAN BİLGİ KAVRAMI VE BİLGİ KAVRAMINA YAKLAŞIMLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Öğr. Gör. Hüseyin FİDAN*

ÖZET

Bilgi, ona sahip olan kişi ve toplumlara güç katan bir kavram olarak görülmektedir. Diğer bilim dallarının aksine iktisatta bilgi kavramı üzerine detaylı bir inceleme yapılmamıştır. Tam bilgi varsayımı ile bilginin iktisadi süreçler üzerindeki etkileri yok kabul edilmiştir. Ancak karşılaşılan sorunların açıklanmasında ve çözüm getirilmesi noktasında bu varsayımların kısıtlamaları ile bilgi kavramına bakış açısı değişmiştir. Bu açıdan iktisat literatüründe bilgi kavramı üzerine yapılan çalışmaların incelenmesi önem kazanmaktadır. Bu çalışmada iktisat literatüründe bilgi kavramı üzerine yapılan çalışmalar ve süreçler incelenmiş, bu süreçler arasındaki ilişkilere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tam Bilgi, Belirsizlik, Risk, Asimetrik Bilgi

KNOWLEDGE FROM ECONOMICS PERSPECTIVE AND AN INVESTIGATION ON KNOWLEDGE RELATED APPROACHES

Abstract

Knowledge, people who own it and the community is seen as a concept that adds to the power. Unlike other branches of science there has not been a detailed review on the concept of knowledge in economics. It has been adopted that no effects of knowledge on the economic processes with assumption of perfect information. However, perspectives on the concept of knowledge has changed with the constraints of the assumptions that lack of explaining problems and bringing the solutions. From this point, studies examining the concept of knowledge in the economics literature is important. In this study, studies in the economics literature on the concept of knowledge and periods are examined, and the relationship between these periods are discussed.

Keywords: Complete Information, Uncertainty, Risk, Asymmetric Information

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan bilgi kavramı, ona sahip olan kişi veya topluma her zaman değer katan bir güç olmuştur. Bilgi, insanlığın gelişiminde önemli bir paya sahiptir. Çünkü insanları başarıya götüren bilinçli eylemler mutlaka bilgiye göre şekillenmektedir (Öner, 2005, s. 7).

* Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Emin Gülmez Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, huseyinfidan@hotmail.com

Başka bir deyişle yaşamların refah içerisinde devam ettirilmesinde, davranışların belirlenmesinde, gelecek kararların şekillendirilmesinde ve bunlar gibi daha birçok yaşamsal konuda bilgi en önemli kavramdır. Sosyal bilimciler, bilginin hemen hemen her yönüyle ilgilenmelerine rağmen çok az konuda fikir birliğine sahiptirler. Bilginin önemini gösteren ve fikir birliğine varılan temel konu, bilimsel devrimlere yol açan buluşların ve keşiflerin, bilgi ile mümkün olduğu düşüncesidir (Mokyr, 2002, s. 1).

Ortaçağ döneminde bilgi kavramı üzerine yapılan akademik çalışmalar azalmış, ancak yirminci yüzyıldan sonra tekrar hız kazanmıştır (Capurro ve Hjørland, 2003, ss. 353-355). Ayrıca bilgi kavramı üzerine olan çalışmalar incelendiğinde felsefe başta olmak üzere psikoloji ve sosyoloji bilimlerinde bilgi üzerine yapılan çalışmaların yoğun olduğu görülmektedir. İktisatta ise bilgi kavramının incelenmesi, bu bilim dalları kadar eskiye dayanmamaktadır. Bilgiye atıfta bulunan birçok iktisatçı olmasına rağmen, kavramsal incelemeler ancak yirminci yüzyılda başlamıştır (Mokyr, 2002, s. 1). Ekonomik değişimlerin temel unsurlarından birinin de bilgi olduğunun farkına varan iktisatçılar, yirminci yüzyıl başlarından itibaren analizlerde bilgi kavramına yer vermeleri gerektiğini anlamışlardır. Bunun sonucu olarak iktisat yazınında bilgi üzerine yapılan çalışmalar son dönemlerde artış eğilimine girmiştir.

Bu çalışmada; bilgi kavramının günümüzde yaşanan süreçlerde daha fazla önem kazandığı düşünülerek, bilginin kavramsal incelemesinin ardından, iktisadi açıdan bilgi kavramı üzerine olan yaklaşımlar ortaya konulacaktır.

2. BİLGİ KAVRAMI

Gündelik hayatımızda çok sık kullandığımız bilgi kavramı, tanımlanması ve anlaşılması oldukça zor bir kavramdır. Ayrıca disiplinler arası bir kavram olması sebebiyle, farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Uçak'a (2010) göre sadece disiplinlere göre değil, bilginin tanımı zamana göre de değişmektedir (s. 1). Günümüze kadar gelen süreçte, bilgi kavramı üzerine net bir uzlaşının olmaması, bilgi kavramının disiplinler arası farklı tanımlarının yapılmasından ve zamana göre farklılıklar gösteren dinamik bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Bilgi konusunda yapılan ilk yoğun çalışmalar felsefe alanında görülmektedir. Sosyolojinin bir dalı olan Epistemolojide çeşitli tanımlarının yapılmasına karşın genel olarak bilgi, bilen ile bilinen arasındaki ilişki olarak tanımlanmaktadır (Öner, 2005, s. 9). Bilgi, filozoflar tarafından yoğun bir biçimde araştırılmasına karşın, bilgi kavramı üzerine uzlaşılan uygun bir tanım yoktur (Önal, 1993, s. 331). Ayrıca bilginin ne olduğu sorusuna verilebilecek net bir cevap olmadığını da belirtmek gerekir (Uçak, 2010, ss. 1-2). Latince "informo" kökeninden gelen bilgi kavramı üzerine sistemli yapılan ilk çalışmalar Platon ile başlar. Rasyonalizm savunucuları olan Platon, Sokrates, Aristoteles, Farabi, Descartes ve Hegel, bilginin kaynağının akıl olduğunu kabul ederler (Öner, 2005, s. 10). Rasyonalizm görüşüne göre,

bilgi edinmede akıl ve doğuştan gelen bilgiler önemli bir yer tutar ve doğru bilgiye ulaşmak için mantığın kullanılması yeterlidir.

Tablo 1: Farklı Yaklaşımlara Göre Bilgi Tanımları

Yaklaşım	Araştırmacılar	Tanım
Rasyonalizm	Sokrates	Bilgi, akıl ve düşünme gücü ile oluşan inanışlardır. Tüm bilgilere ulaşmak için mantığımızı kullanmak yeterlidir. (justified truth beliefs)
	Platon	
	Aristoteles	
	Farabi	
	Descartes	
Ampirizm	Hegel	Bilgi, deney ve gözlem sonucu oluşan fikirlerdir. Bilginin kaynağında sadece deney vardır. İnsan doğmatik bilgiye sahip değildir. (tabula rasa)
	John Locke	
	David Hume	
Kritisizm	Immanuel Kant	Bilgi, mantıksallaştırılmış ve/veya gerekçelendirilmiş düşüncelerdir. Doğuştan bilgiye sahip olunabildiği gibi sonradan da bilgiye sahip olunabilir.

Kaynak: UNDESA, 2005, ss. 21-22'den uyarlanmıştır.

Locke, bilgiye yalnız deney ile ulaşılabilceğini savunan *ampirizm* görüşünün kurucusudur. Rasyonalistlerin tersine ünlü “tabula rasa” benzetmesi ile ampirizm, insan zihninin doğuştan bilgiye sahip olmadığını ve boş bir levha gibi olduğunu savunur. İnsanın bilgiye sahip olması ise bu levha üzerine atılan çiziklerdir. Ampiriklerin diğer temsilcisi olan Hume ise bilgiyi, insan zihninde, duylardan gelen verilerle oluşan genel fikirler olarak tanımlar (UNDESA, 2005, s.21).

O halde bilgi akılcılıkta savunulan sağduyuya mı, yoksa ampirizmde savunulan gözleme mi dayanmalıdır? Akılcılık ve deneycilik arasındaki bu çatışmayı, her iki görüşü sentezleyerek son veren Kant ise insanın doğuştan bilgiye sahip olduğunu ve aynı zamanda deneyle de bilgiye sahip olabileceğini savunur. Günümüz bilgi felsefesinin temel yapısını şekillendiren Kant, deney ya da gözleme dayanmayan bilgiyi apriori, deney ve gözleme dayanan bilgiyi de aposteriori olarak tanımlamıştır. Apriori bilgiler mantıksal düşüncelerle, aposteriori bilgiler ise deney ve gözlemlerle gerekçelendirilirler. Bu sebeple bilgi, gerekçelendirilmiş ve/veya mantıksallaştırılmış inançlar olarak tanımlanmaktadır (Audi, 2003, s. 3).

İktisatçılar genellikle bilginin tanımı üzerine değil, ekonomik teoriler içerisinde aldığı rol üzerinde durmuşlardır. Bilgi ile ilgili ilk iktisadi görüşler, bilginin bir mal olduğu yönündedir. Bu görüşe göre, bilgi transfer edilebilme, kullanılabilme ve katma değer eklenebilme özelliklerine sahip olduğu için iktisadi bir mal olarak kabul edilir (Bates, 1985; Machlup, 1962). Bilgiyi ilk defa bir mal olarak tanımlayan düşünür Cicero'dur (Özcan, 2007, s. 20). Arrow (1963) ise bilginin mal olduğu görüşünü kabul etmekle birlikte, belirsizlik altında bunun mümkün olacağını ileri sürer (s. 946). Emek ve sermayenin yanı sıra, bilginin üretim faktörlerinden biri olarak kabul edildiği diğer görüşte, bilginin somutlaşmış hali olan teknoloji, analizlerde kullanılmaktadır. Teknolojik yenilik, nitelikli iş gücü ve büyüme çerçevesinde ele alınan bilgi, insan emeğinin zihinsel ürünü olarak kabul edilir. Bilgi, yenilik ve teknoloji, büyüme modellerinin temel unsuru olmuş, Solow, Lucas ve Romer gibi iktisatçılar, büyüme literatürünü bilgi çerçevesinde ele almışlardır (Gürak, 2006, ss. 1-8). Bilginin milli geliri arttırdığı genel kabul görmüş bir kural haline gelmiştir. Bilginin içsel büyüme modellerinde en önemli faktör olduğunu belirten iktisatçılara göre, sınırsız büyüme bilgiyle artık mümkün hale gelmektedir (Romer, 1989, s. 259)

3. İKTİSAT LİTERATÜRÜNDE BİLGİ KAVRAMI

“...İktisatçılar elbette iktisadi süreçler içinde bilginin oynadığı gittikçe artan baskın rolün farkındadırlar, ancak çoğunluğu bilgi kavramını ele alınamayacak kadar kaygan bulur...” (Penrose, 1995, s. 68)

İktisatçıların bilgi kavramından uzak durma sebebini belirtirken Penrose'un kullandığı “*kaygan*” tespiti oldukça yerindedir. Bilgi kavramının oldukça kaygan yapıda olması, zor anlaşılmasına, iktisatçıların bu kavramdan uzak durmalarına ve analizlerde yer vermemelerine sebep olmaktadır. İktisat literatüründe bilgi çerçevesinde yapılan çalışmalar incelendiğinde üç farklı süreç dikkat çekmektedir.

3.1 Tam Bilgi:Konforlu Dünya

Tam bilgi varsayımının kurucuları ve ödünsüz savunucuları Ricardo, Mill ve Bentham'ın klasik iktisada kazandırdıkları soyutlamacı analiz geleneği, Neo-klasiklerde de devam ederek iktisadi modellerin çoğunu etkilemiştir. Menger, Jevons ve Walras 1870'li yıllarda, marjinal değer teorisi çerçevesinde tüketim, talep ve fayda konularına yoğunlaşarak Neo-klasik okulunun temellerini oluşturmuşlardır (Savaş, 2007, s. 583). Klasik okulun yeniden yorumlanması ve düzenlenmesi şeklinde tarif edilebilecek olan Neo-klasik kuramın en çok eleştirilen meşhur üç ilkesi; ekonomik insan (homo economicus), tam rekabet koşulları ve diğer şartların sabit alınması (ceterus paribus) varsayımlarıdır (Atik, 2009, s. 4). Hayek'in (1948) “*utanç veren sırımız*” (s. 46) olarak ifade ettiği ekonomik insan varsayımı, Ricardo'dan itibaren hem klasik hem de Neo-klasik kuram içerisinde yer alır. Bu varsayımına göre kişiler fayda, firmalar da kar maksimizasyonu peşindedirler. Taraflar, ekonomik konulardaki her türlü bilgiye sahiptir ve rasyoneldirler.

Bilginin kusursuz olduğu varsayımı altında modellerin oluşturulduğu Neo-klasik dönemde, kişilerin tam bilgiye sahip oldukları kabul edilmiştir. Bu şekilde bilgi her türlü analizden dışlanmış dolayısıyla bilgiden kaynaklanan tüm problemler ortadan kaldırılmıştır. İktisadi analizlerin kolay yapılabilmesi için bilgi kavramının dışlanarak oluşturulduğu bu ortam “konforlu dünya” olarak ifade edilmektedir (Foray, 2004, s. 6).

Diğer taraftan Ricardo'nun emek değer teorisi çerçevesinde, ekonomik insan ve tam bilgi varsayımı zorunluluktur. Emek değer teorisinde fiyat oluşumunun sadece emek gibi somut bir insani olguya bağlanması, bu somut kavramı etkileyen tüm olguların soyutlanmasını gerektirmektedir. Her şeyin değer ölçütü olan emeğin değer ölçütünün değişmemesi gerekir. Bu sebeple Ricardo, bilgi gibi emeğe değer katacak veya değerini azaltacak her şeyi göz ardı etmiştir. Tam bilgi varsayımı çerçevesinde herkes her şeyi bildiğinden dolayı iktisatta bilgi bir avantaj unsuru değildir.

3.2 Tam Bilgiye İlk Karşı Duruşlar: Belirsizlik

Birinci Dünya Savaşı'nın tüm dünyada oluşturduğu ekonomik durgunluk ve Neo-klasik görüşlerin, ekonomik sorunları çözmede yetersiz kalması sonucunda, iktisatçılar yeni arayışlara girmişlerdir. 1929 yılında başlayan büyük bunalıma çözüm bulamayan iktisat teorisyenleri, problemin sebeplerini açıklayabilmek için yoğun şekilde araştırma yapmaya başlamışlardır (Ünsal, 2007, s. 32). Yaklaşık bir asırdır uygulanan Neo-klasik sistemde bir şeylerin ciddi anlamda yanlış olduğu görülüyordu (Stiglitz, 2001, s. 476).

Belirsizlik kavramının iktisat bilimine girmesi Richard Cantillon ile başlar (Spengler, 1954, s. 286). Cantillon, bireylerin sınıflar açısından değerlendirilmesini yapan ilk iktisatçıdır. Toprak sahipleri, işçiler ve girişimci olmak üzere üç sınıf tanımlayan Cantillon, girişimci sınıftan olanların belirsizlik içerisinde yaşadıklarını belirtmiştir (Hebert, 1985, s. 273). Diğer taraftan Adam Smith' in çok fazla bilinmeyen “*Astronomi Tarihi*” isimli eserinde yer alan “kişinin zihin karmaşası” ifadesi ile belirsizlik ortamı tasvir edilmektedir (Alada, 2000, s. 17). Bu açıdan belirsizlik tam bilgi esnasında yaşanan bir süreç değildir. Aksine tam bilginin olmadığı durumları ifade etmektedir. Başka bir deyişle tam bilgi söz konusu olduğunda yaşanan süreçlere belirlilik, tam bilgi olmadığı ise yaşanan süreçlere belirsizlik hakimdir.

Tam bilgi varsayımına karşı yapılan bu ilk kıpırdanışların ardından Avusturya okulundan olan marjinalist Karl Menger, tam bilgi varsayımının analizlere kısıtlama getirdiğini savunarak, belirsizlik kavramına ilk olarak analizlerde yer veren iktisatçı olmuştur. 1871 yılında yayınlanan “*Principles of Economics*” adlı eserinde belirsizlik merkezi bir rol oynamaktadır. Bir üretim sürecinin sonunda çıktının, kalite ve miktar olmak üzere iki belirsizliğe sahip olduğunu ileri süren Menger'e göre kalite ve miktar belirsizliklerinin, kişinin iktisadi belirsizliği içerisinde en önemli faktörler arasındadır. Belirsizlik kavramını sadece mikro düzeyde ele alan Menger,

teknoloji ve medeniyetin ilerlemesi halinde bile kalite ve miktar belirsizliğinin söz konusu olacağını ileri sürmüştür (Menger, 2004, s. 71).

Keynes’de belirsizlik kavramına ilk olarak, 1921 yılında yayınlamış olduğu “*Olasılık Üzerine İnceleme*” adlı eserinde rastlanmaktadır (Rosser, 2001, s.548). Geleceğin belirsiz olduğundan hareketle, yatırımcıların, yatırımların gelecekteki değerlerini tahmin edemeyeceklerini ve yatırımlarına beklentiler çerçevesinde yön vereceklerini belirten Keynes, yatırım talebi, likidite tercihi gibi temel fonksiyonlara beklentileri eklemiştir. Belirsizlik, Keynes’in iktisadi görüşlerinde merkezi temadır (Fontana ve Gerrard, 2004, s. 621). Keynes için belirsizlik, olasılıkların sayısal olarak tespit edilemediği durumu ifade etmektedir (Lawson, 1988, s. 48). Bir başka deyişle, Keynes’e göre belirsizliğin sayısal olarak ifadesi mümkün değildir.

Keynes ile aynı dönemde belirsizlik üzerine çalışmalar yapan Frank Knight, belirsizlik kavramını Keynes’ten farklı ele almıştır. Belirsizliğin sayısal olarak ölçülemeyeceğinin yanı sıra, apriori ve istatistiksel olarak ölçülebilecek belirsizliğin varlığını savunmuştur. Bu bağlamda, Keynes’ten farklı olarak, risk ve belirsizliği birbirinden ayırmış, riskin ölçülebileceğini ileri sürmüştür (Akalin ve Dilek, 2007; Knight, 1921; Lawson, 1988). Risk kavramını, belirsizlik kavramından türeten Knight, riski ölçülebilen belirsizlik olarak tanımlamıştır (Leroy ve Singell, 1987, s. 397).

Yirminci yüzyılın en önde gelen iktisatçılarından olan Hayek, her iktisadi teoriye yer verilmesinin önemli olduğunu ilk defa ortaya koyan teorisyendir (Boland, 1998, s. 1). Hayek 1937 yılında yayınladığı “*Economics and Knowledge*” isimli makalede kişilerin tam bilgiye sahip olmadıklarını, bunun imkansız olduğunu, bilginin toplumun geneline yayılmış ve kişilerin bilginin sadece bir kısmına sahip olduklarını belirtmektedir (Hayek, 1948, ss. 34-35). Kişilerin tam bilgiye sahip olamayacaklarını, süreçlerin eksik bilgi ile belirsizlik içerisinde şekillendiğini ileri sürerek, tam bilgi kuramına karşı çıkmıştır.

Tam rekabetin, kaynakların optimal dağılımına ne ölçüde imkan verebileceğini sorgulayan Arrow (1959) ise sınırlı bilgiyi ve belirsizliği, tam rekabette piyasa başarısızlıklarının sebeplerinden biri (s. 2) olarak göstermektedir. Yenilik ve teknik gelişmeler, bilginin üretimine bağlıdır ve ekonomik gelişme içerisinde, teknik değişimin rolü hiçbir iktisatçı tarafından reddedilmemektedir (Arrow, 1963, s. 155).

Bazı Keynesyen iktisatçılar, Keynesyen fikirlerden hareketle, rasyonel beklentileri analizlerinde kullanmışlar, Keynes’ten farklı olarak belirsizliği ölçülebilir olarak ele almışlardır (Paya, 2007, s. 388; Yavuz ve Tokucu, 2006, s. 148). Yeni Keynesyen olarak adlandırılan bu iktisatçılar belirsizliğin varlığını kabul etmişler, ancak klasik görüşe yakın olan görüşleri ile belirsizliği büyük bir sorun olarak düşünmemişlerdir.

Belirsizlik üzerine kapsamlı analizler, Paul Davidson, Joan Rabinson ve George L. S. Shackle isimli iktisatçıların başı çektiği Post-keynesyenler tarafından yapılmıştır (Fontana ve Gerrard, 2004, s. 620). Kişisel karar verme ve belirsizlik üzerine olan görüşleri ile Neo-klasik analize tamamen zıt bir

duruş ortaya koyan Post-keynesyenler, Neo-klasiklerden farklı olarak kişisel seçimlerin ve kararların kesinlik değil, belirsizlik altında yapıldığını ileri sürmüşlerdir. Makroekonomik gerçeklerin kişisel seçimlerle şekillendiği varsayımında bulunan ve bu görüşün dayanak noktası olarak rasyonel beklentileri gören Neo-klasiklere karşı olarak Post-keynesyenler, makroekonomik gerçeklerin, belirsizlikler ile beraber ele alınması gerektiğini, belirsizlikler ve makroekonominin birbiriyle ilişkili düşünülmesi gerektiğini savunurlar (Jespersen, 2009, s. 111).

3.3 Bilgi Asimetrisi

İktisatta bilgi kavramı üzerine yapılan çalışmalarda yer alan en önemli konulardan diğeri ise taraflar arasındaki eksik bilgi söz konusu olduğu durumu ifade eden asimetrik bilgidir. İktisadi süreçlere tam bilgi yerine eksik bilginin hakim olmasının piyasa üzerindeki etkilerinin araştırıldığı ve analiz sonucunda ortaya koyulduğu ilk çalışma Akerlof tarafından yapılmıştır. Sınırlı rasyonelliğin dikkate alınmasının daha rasyonel bir tutum olacağını ileri süren Akerlof, bilgi kavramının incelenmesi noktasında yeni bir sayfa açmıştır (Rosser, 2003, s. 5). Piyasanın etkin bir biçimde çalışmasını engelleyen asimetrik bilgi problemi yaşantımızın her anında yer almaktadır. Bilginin toplumda homojen olmayan bir şekilde yayılmış olmasından dolayı kişilerin bilgi düzeyleri her konuda birbirinden farklıdır. Başka bir görüşe göre farklı insanların farklı bilgilere sahip olmaları, bilgi asimetrisinin temel kaynağıdır (Stiglitz, 2001, s. 488). Bilgi düzeylerindeki bu farklılık, tarafların etkin karar vermesinin önünde engel oluşturmaktadır. Taraflardan birisinin diğerine nazaran daha fazla bilgiye sahip olması, ticari işlemlerde daha fazla bilgiye sahip olan tarafa avantaj sağlayacaktır. Hayek'in eşsiz bilginin avantajı olarak tanımladığı bu durum piyasa başarısızlığının sebeplerindedir.

Ürün kalitesi hakkında satıcıların, alıcılardan daha fazla bilgiye sahip olduğu ikinci el otomobil piyasasını örnek olarak seçen Akerlof, asimetrik bilgi çerçevesinde temel eser niteliğinde olan çalışmasında, asimetrik bilgi problemine piyasanın nasıl yanıt verdiğini sistematik bir biçimde incelemiştir (Boettke, 2002, s. 270). Asimetrik bilgiden kaynaklanan ters seçimin, piyasada Gresham yasası olarak bilinen etkiyi ortaya çıkaracağını ve piyasanın tamamen limonların¹ hakim olduğu bir piyasa olacağını ön görmüştür (Akerlof, 1970, ss. 489-490). Böylece piyasa, etkin olmayan ve sadece kalitesiz malların satıldığı bir piyasa olacaktır.

Michael Spence asimetrik bilgi üzerine çalışmalar yapan bir diğer Nobel ödüllü iktisatçıdır. Akerlof'un limon piyasası analizine benzer şekilde, emek piyasasındaki asimetrik bilgiden kaynaklanan ters seçim sonucu piyasaya yetkin olmayan işçilerin hakim olacağını ileri sürmüştür. Asimetrik

¹ Amerika'da ikinci el otomobil piyasasında düşük kalite otomobiller için limon, kaliteli otomobiller için ise cevher deyimleri kullanılmaktadır. Akerlof analizinde örnek olarak otomobil piyasasını ele aldığından dolayı asimetrik bilgi problemine, limon problemi de denilmektedir.

bilgi ortamında taraflar, durumları ile ilgili olarak karşı tarafa bazı bilgiler verirler. İşverenlerin çalıştırmak istedikleri işçilerin verimliliğinden emin olmadıklarını belirten Spence (1973), Akerlof'un analizini ileri götürerek, ters seçim probleminin çözümü için sinyal (signalling) modelini geliştirmiştir. Emek piyasası için eğitimi sinyal aracı olarak kullanan Spence bu yolla verimliliği düşük olan işçilerin tespit edilebileceğini savunmuştur (Spence, 1973, s. 358). Bu bağlamda firmalar işçi alırken, verimliliği daha yüksek işçi için eğitim seviyelerini dikkate aldıkları söylenebilir. Diğer taraftan firmalar, çalışan işçilerin verimliliklerini arttırmak için onları eğitime tabi tutarak, kalifiye olanları tespit edebilirler.

Asimetrik bilgi literatüründeki bir diğer önemli çalışma Joseph E. Stiglitz tarafından geliştirilen ve asimetrik bilgi ortamında kalite bilgisi elde etmek için kullanılan ayırt etme (*screening*) modelidir. Asimetrik bilgi alanında yapmış olduğu katkılardan dolayı Akerlof ve Spence ile birlikte 2001 yılı Nobel Ekonomi ödülünü almaya hak kazanan Stiglitz (1975) bilgiye sahip olan tarafın her zaman sinyal verme eğiliminde olmayacağından hareket ederek, bilgisiz tarafın karşı tarafı teşvik ederek bilgiyi elde edebileceğini ve kalite ayırımını yapabileceğini belirtmektedir. Rothschild ve Stiglitz'in 1976 yılında sigorta piyasası üzerine yaptıkları "*Equilibrium in Competitive Insurance Markets: An Essay on the Economics of Imperfect Information*" isimli çalışmaları, tarafların gözlemlenememesi durumunda piyasanın vereceği yanıtın tespit edilmesi üzerine yapılan iktisat literatüründeki ilk çalışmadır (Colell, Whinston ve Green, 1995, s. 460).

İşlem sonrası görülen ahlaki tehlike problemi, asimetrik bilgiden kaynaklanan bir diğer problemdir. Ticari işlem sonrası veya sözleşme sonrası taraflardan birinin önceki davranışlarının aksine davranması olarak bilinen ahlaki tehlike ilk olarak sigorta piyasası örneği ile literatüre girmiştir (Varian, 1993, s. 700). Ahlaki tehlike probleminin temelinde, sigorta yaptırmadan önce hırsızlığa karşı daha dikkatli olan bir müşterinin, sigorta yaptırdıktan sonra eskisi kadar dikkatli olmayacağı düşüncesi vardır. Hırsızlara karşı bisikletini her zaman kilitleyen kişi, bisikletini hırsızlığa karşı sigortalattıktan sonra, bisikletinin güvenliğiyle ilgili eskisi gibi tedbir almazsa veya sağlık sigortası yaptırmadan önce sağlıklı yaşamaya gayret eden birisi sağlık sigortasından sonra eskisi gibi sağlığına dikkat etmezse, piyasa işleyiş açısından problemlili hale gelir.

4. DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada tüm bilim dalları açısından önemli olan bilgi kavramına iktisat biliminin bakış açıları ele alınmıştır. Tam bilgi varsayımı ile iktisadi analizlerden dışlanan bilginin, incelenmesi ve analizlere dâhil edilmesi, iktisadi süreçlerin değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan konforlu dünyanın, gerçek dünyayı yansıtmadığının farkında olan iktisatçıların bilgi kavramı üzerine yaklaşımlarının incelenmesi önemlidir.

Bilgi, iktisat literatürünün kara kutusudur (David ve Foray, 2002, s. 4). Varlığının, öneminin ve etkilerinin farkında olmalarına rağmen iktisatçılar, tam bilgi varsayımı ile kutunun üzerini örtmüşler ve analizlere

yapacağı katkıları görmezden gelmişlerdir. Bilginin önemini ve etkilerini ortaya koymaya çalışan Menger, Keynes, Knight, Hayek, Arrow, Akerlof, Spence ve Stiglitz gibi iktisatçılar, tam bilgi varsayımına karşı duruşun temsilcileri olarak öne çıkmaktadırlar. Tarafların aynı bilgiye ve bilginin tamamına sahip olması halinde, taraflar arasında belirsizlikten söz edilemez. Taraflar arasında bilgi farklılıklarının olduğunun düşünülmesi ile birlikte ortama eksik bilgi hâkim olacaktır. Eksik bilginin olduğu her durumda ise belirsizlik ve asimetrik bilgi söz konusudur. Asimetrik bilgi ise piyasa başarısızlığı olarak yazına geçmiş bilgi tabanlı bir piyasa başarısızlığıdır.

Bu çalışma ulusal ve uluslararası yazında bilgi kavramı detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca bilgi kavramının iktisadi yaklaşımlarla değerlendirilmesi yapılarak, yaklaşımlar üç grup altında toplanmıştır. Bilgi üzerine yapılan çalışmaların tam bilgi, belirsizlik ve asimetrik bilgi yaklaşımları biçiminde toplanması, bilgi kavramının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca çalışmada bilgi, belirsizlik, risk ve asimetrik bilgi arasındaki ilişkiyel süreçler ortaya konulmuştur. Bilgi kavramının iktisadi açıdan incelenme süreçlerinin birbiriyle ilişkili olduğu tespiti ilgili yazına katkı sağlaması açısından bu çalışmanın gelecekte yapılacak çalışmalara yön göstermesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, G., Dilek, S., (2007), *Belirsizlik Altında Tüketicilerin Kararları*, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 6, 2007, ss. 33-48.
- Akerlof, G., A., (1970), *The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 84, No. 3, ss. 488-500.
- Alada, A. D., (2000), *İktisat Felsefesi ve Belirsizlik*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Arrow, K. J., (1959), *Economic Welfare and The Allocation of Resources For Innovation*, The Rand Corporation P-1856-RC ss. 1-23.
- Arrow, K. J., (1963), *Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care*, The American Economic Review, Vol. 53, No. 5., ss. 941-973.
- Atik, S., (2009), Post Otistik İktisat Çerçevesinde Küresel Ekonomik Kriz Ve Neo-Klasik İktisat İlişkisi, EconAnadolu 2009 ss. 1-15.
- Audi, R., (2003), *Epistemology: A contemporary introduction to the theory of knowledge*, Routledge, London.
- Bates, B. J., (1985), *Information as an Economic Good: A Re-Evaluation of Theoretical Approaches*, Mediation, Information, and Communication. Information and Behavior. Volume 3 ss. 379-394.
- Boettke, P. J., (2002), *Information and Knowledge: Austrian Economics in Search of its Uniqueness*, The Review of Austrian Economics, 15:4, ss. 263-274.

- Boland, L. A., (1998), *Knowledge in economics: Game-Theoretic Versus Market-Process: A Review Article*, Scottish Journal of Political Economy Volume 45, Issue 5, ss. 604–613.
- Capurro, R., Hjørland, B., (2003), *The Concept of Information*, Annual Review of Information Science and Technology Ed. B. Cronin, Vol. 37 (2003) Chapter 8, ss. 343-411.
- Colell, A., Whinston, M. D., Green, J. R., (1995), *Microeconomic Theory*, Oxford University Press, New York.
- David, P. A., Foray, D., (2002), *Economic Fundamentals of the Knowledge Society*, Policy Futures In Education □ An e-Journal, 1(1) ss. 1-22.
- Fontana, G., Gerrard, B., (2004), *A Post Keynesian Theory of Decision Making Under Uncertainty*, Journal of Economic Psychology 25, ss. 619–637.
- Foray, D., (2004), *Economics of Knowledge*, The MIT Press Cambridge, Massachusetts London.
- Gürak, H., (2006), *Önce Bilgili İnsan*, <http://www.elelebizbize.com/prof.hasan.gurak/detay.php?id=97> (28.04.2012).
- Hayek, F. A., (1948), *Individualism and Economic Order*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Hebert, R., (1985), *Was Richard Cantillon an Austrian Economist*, The Journal of Libertarian Studies, Vol. 7, No. 2, ss. 269-279.
- Jespersen, J. (2009), *Macroeconomic Methodology*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Knight, F., (1921), *Risk, Uncertainty nad Profit*, The Riverside Press, Cambridge.
- Lawson, T., (1988), *Probability and Uncertainty in Economic Analysis*, Journal of Post Keynesian Economics, Vol. 11, No. 1, ss. 38-65.
- Leroy, S. F., Singell, L. D. Jr., (1987), *Knight on Risk and Uncertainty*, Journal of Political Economy, Vol. 95, No. 2, ss. 394-406.
- Machlup, F., (1962), *The Production and Distribution of Knowledge in the USA*, Princeton University Press, New Jersey.
- Menger, C., (2004), *Principles of Economics*, Ludwig von Mises Institute, Auburn Alabama.
- Mokyr, J., (2002), *The Gifts of Athena*, Princeton University Press, New Jersey.
- Önal, İ., (1993), *Bilgi ve Bilgi Gereksinimleri*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi Cilt 10, Sayı 1, ss. 331-345.
- Öner, N., (2005), *Bilginin Serüveni*, Vadi Yayınları, Ankara.

Özcan, K., (2007), *Bilgi Ekonomisi Perspektifinden Türkiye'deki İşletmelerin Durumu*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Afyon.

Paya, M., (2007), *Makro İktisat*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Penrose, E., (1995), *The Theory of The Growth of The Firm*, Oxford University Press, New York.

Romer, P. M., (1989), *Human Capital and Growth: Theory and Evidence*, Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy, Elsevier, Vol. 32(1), ss. 251-286.

Rosser, J. B. Jr., (2001), *Alternative Keynesian and Post Keynesian Perspectives on Uncertainty and Expectations*, Journal of Post Keynesian Economics, vol. 23, no. 4, ss. 545-566.

Savaş, V., (2007), *İktisatın Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Spence, M., (1973), *Job Market Signaling*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 87, No. 3, ss. 355-374.

Spengler, J. J., (1954), *Richard Cantillon: First of the Moderns*, Journal of Political Economy, Vol. 62, No. 4, ss. 281-295.

Stiglitz, J. E., (1975), *AssociationThe Theory of "Screening," Education, and the Distribution of Income*, The American Economic Review, Vol. 65, No. 3, ss. 283-300.

Stiglitz, J. E., (2001), *Information and the Change in the Paradigm in Economics*, December 8, 2001 Prize Lecture, <http://classes.maxwell.syr.edu/ecn611/stiglitz-lecture.pdf>, (16.04.2011).

Uçak, N. Ö., (2010), *Bilgi: Çok Yüzlü Bir Kavram*, Türk Kütüphaneciliği 24, 4, ss. 705-722.

UNDESA, (2005), *Understanding Knowledge Societies*, New York.

Ünsal, M. E., (2007), *Mikroiktisat*, İmaj Yayınevi, Ankara.

Varian, H. R., (1993), *Intermediate Micro Economics*, W. W. Norton Company, New York.

Yavuz, S., Tokucu, E., (2006), *Post Keyneyen İktisat ve Belirsizlik*, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Yıl:2006, Cilt:21, Sayı:1, ss. 147-161.